

Kemény János

Amerika terrorizmus elleni háborúja közelről

Az elmúlt néhány évben több felelős pozíciót betöltő volt amerikai köztisztviselő és katona (George Tenet, L. Paul Bremer, Louis Freeh, Tommy Frank) adta ki memoárját. Ezek sorába illeszkedik a terrorizmus elleni harc volt főkoordinátora, Richard Clarke – *Against All Enemies* című munkája is.

A szerző 1973-ban a védelmi minisztériumban kezdte kormányzati pályafutását. 1979-ben a külügyminisztérium katonai-politikai osztályának munkatársa lett. A Clinton-adminisztráció idején, 1998-ban terrorizmusellenes főkoordinátorrá nevezték ki. A George W. Bush vezette adminisztráció nem mozdította el a tisztségéből, meghosszabbította a kinevezését. 2003-ban saját elhatározásából hagyta el a kormányzatot.

A tizenegy fejezetből álló könyv jelentős részben a radikális iszlám fejlődését és az erre a kihívásra adott amerikai válaszokat kíséri figyelemmel, közben izgalmas kitérőket tesz olyan külpolitikai témakörökre, amelyekkel működése során találkozott.

A könyvben Clarke a karrierje elejéig megy vissza. Leírja, hogy az USA a hidegháború időszakában a feltételezett szovjet fenyegetésre reagálva miként hatolt be egyre mélyebben az arab térségbe. Clarke ezt a periódust tekinti az arab világban tapasztalható mai Amerika-ellenesség kezdetének. Végigveszi a régióban történt jelentős eseményeket és elmondja, hogy az akkori pozíciójában hogyan látta azokat. A szovjetek afganisztáni bevonulása, az iráni iszlám forradalom, az iraki-iráni háború, az Izraellel való kapcsolat szélesítése stb. mind terítékre kerül. Mindezek kapcsán érdekes betekintést

ad a washingtoni kormányzat és az amerikai diplomácia működésébe. A Cheney védelmi miniszter vezette delegáció tagjaként első kézből számol be a szaúdi útról 1990-ben, melynek során sikerült meggyőzni a királyt, hogy amerikai csapatok állomásozhassanak az ország területén, és szintén sikerült meg egyezni a kisebb arab államok vezetőivel az átrepülési és állomásoztatási jogokról – hogy ellensúlyozzák a Szaddám Huszein által képviselt fenyegetést.

Clarke az öbölháború utáni időszakról is tud érdekeset mondani. Arról az esetről ír, amikor az Egyesült Nemzetek Különleges Bizottságának (UNSCOM) felügyelői az iraki mezőgazdasági minisztériumban tartott meglepetésszerű ellenőrzés során az iraki nukleáris programról találtak dokumentumokat. Clarke ekkor Washingtonban tartózkodott, az ellenőrök mégis az ő közreműködésével – műholdas telefonon – juttattak ki részleteket az anyagból.

A háború eredményével kapcsolatban a következőket mondja: az Egyesült Államok megmutatta, hogy egy széles nemzetközi koalíció segítségével miként tudja úgy érvényesíteni az érdekeit, hogy ne keltsen az érdekeivel ellentétes hatásokat, de a háború utóhatásait képtelen volt megfelelően kezelni.

Clarke 1992-ben a Nemzetbiztonsági Tanács tagja lett, és innentől mélyebb betekintése volt az USA ellen irányuló terrorizmus problémakörébe és a vele szembeni ellenlépésekbe. Az 1993-as World Trade Center elleni merénylettől kezdve az USA-ban elkövetett és a külföldi amerikai érdekeltségek ellen végrehajtott vagy megkísérelt jelentős merényletek egytől-egyig szó-

ba kerülnek a könyvben. Ennek megfelelően szó esik az idősebb Bush elnök ellen tervezett merényletről – amit Kuvaitban akartak végrehajtani 1993-ban, feltételezések szerint az iraki hírszerzés megbízásából –, az 1996-os atlantai olimpia biztonsági előkészületeiről és a bombamerénylet utáni helyzetről. A szaúd-arábiai Khobar-tornyok elleni támadás elemzésekor keményen bírálja a szaúdi kormányzatot, illetve az FBI-t. A szaúdiakat a korlátozott együttműködés, az FBI-t és főleg az akkori igazgatóját, Louis Freeh-t a terrorizmusellenes ügyek negligálása miatt bírálja. Freeh-t személyében is erősen kritizálja, amiért nem viseltetett kellő megértéssel Clinton elnök iránt, hagyta magát befolyásolni a nyomozás során, és nem volt megfelelő háttérismerete a nyomozás lefolytatásához. Freeh a vádakra a könyvében válaszolt (*Az FBI főnöke voltam – Nyomozás mindenki ellen.* Jokorex Kiadó, 2006).

A könyv sok szempontból legérdekesebb része az al-Káida kialakulásának és tevékenységének nyomon követése, kezdve az első jelentésektől – amelyek még bin Ládén terrorfinanszírozó tevékenységéről szóltak –, addig, amíg a Clinton-adminisztráció az 1998-as kenyai és tanzániai amerikai nagykövetségek ellen elkövetett merényletek után első számú közellenséggé nyilvánítja. Érdekes háttérinformációkat lehet megtudni az ekkoriban történt eseményekről: bin Ládén szudáni éveiről, Afganisztánba való visszatéréséről stb. Clarke több alkalommal megvetéssel szól arról a jelenségről, amit az amerikai védelmi minisztérium, a hadsereg és egyes esetekben a CIA részéről is tapasztalt, és amit a kockázat- és felelősségvállalás teljes hiányával jellemez.

A „történeti” tényanyag mellett a legtöbb kritikus a könyv első fejezetét emeli ki, amelyben leírja, hogy mi is történt a Fehér Házban 2001. szeptember 11-én. Clarke

mint terrorizmusellenes főkoordinátor és közvetlen munkatársai a kaotikus helyzetben igen fontos feladatot kaptak a kormányzat első reakcióinak megfogalmazásában. Clarke az első repülőgép World Trade Centerbe való becsapódásától kezdve lépésről lépésre leírja, hogyan születtek a döntések az elnök Washingtonba való visszatéréséről, miként kapott tűzparancsot az amerikai légierő, hogyan aktiváltak olyan programokat a kormányzati munka folytonosságának védelmére, amelyeket még hidegháborús vészhelyzetekre dolgoztak ki, és milyen nehéz volt az amerikai légtérben lévő összes repülőgépet leszállítani. Mindezek mellett kevésbé ismert intézkedéseket is bemutat, ilyenek a pénzügyi és stratégiai infrastruktúra védelmére tett lépések, a határok és kikötők lezárása, valamint az amerikai haderő DEFCON 3-as készenléti szintre helyezése, amire 1973, a jom kippuri háború óta nem volt példa.

A könyvben a Clinton-adminisztráció nagyrészt pozitív visszhangot kap Clarkétől. Több helyen is hangsúlyozza, hogy Clinton elnöksége idején a terrorizmus megkapta azt a kormányzati figyelmet, amit már régen meg kellett volna kapnia. Clintont magát nagy teherbírást, előrelátó politikusnak látatja, aki politikai ellenfelei és magánéleti botrányai miatt lett negatív figura a médiában. Az ifjabb Bush elnök nem kap tőle ilyen pozitív megítélést, ami egészen természetes. A Bush-csapatnak egészen más prioritásai voltak, mint a Clinton-csapatnak. Bush „ABC-politikája” (Anything but Clinton – bármi, ami nem Clinton) értelmében mindent mellőzni kellett, ami szorosan kapcsolódott az előző elnök nevéhez. És a terrorizmus nem volt prioritás a Bush-csapat szemében. Így a Clarke kezdeményezésére beindított vagy tervezett terrorizmusellenes intézkedéseket (mint az Afganisztán feletti Predator robotrepülőgépes repülések végrehajtását,

vagy a dzsihadí mozgalom megsemmisítését célzó javaslatát) sem támogatta. Clarke 2001 szeptemberében valószínűleg ezért döntött úgy, hogy megvált a terrorizmusellenes főkoordinátori tisztségétől – cyberbiztonsággal akart foglalkozni –, csak az adminisztráció vezető tisztségviselőinek kérésére maradt addig, amíg megfelelő személyt nem találtak a helyére. Személyes problémái is voltak az elnökkel, főként annak tapasztalatlanságával kapcsolatban.

Az első fejezetben, a 2001. szeptember 11-i támadások leírásakor egy olyan epizódról számol be, ami nagy port kavart a könyv megjelenésekor. Clarke szerint 2001. szeptember 12-én a Szituációs Szobában néhány munkatársával együtt félrevonta őt az elnök és azt mondta: „Nézzék, tudom, hogy sok dolguk van, meg minden, ... de azt szeretném, hogy amint lehet, mindent vizsgáljanak meg újra! Vizsgálják meg, hogy Szaddám csinálta-e ezt! Vizsgálják meg, hogy van-e hozzá bármi köze!” Clarke szerint Paul Wolfowitz is hasonlóan reagált a történetekre. Úgy gondolták, hogy ez túl komplex támadás ahhoz, hogy egy al-Káidához hasonló csoport végre tudja hajtani, és csak egy lehetséges magyarázat van: Irak segédkezett a végrehajtásnál. Clarke szerint már 1993-ban is ugyanígy érvelt Wolfowitz a World Trade Center elleni első merénylet után.

Ezek a vádak (vagyis, hogy 2001. szeptember 11-ig a Bush-adminisztráció nem tanúsított kellő érdeklődést a terrorizmus problémája iránt, illetve a merényleteket arra használta fel, hogy Irak ellen lépjen fel) nagyon jól illettek az ekkoriban megjelent más

tényfeltáró művek üzenetéhez. Példaként említhető Ron Suskind újságírónak Paul O'Neill (pénzügyminiszter a Bush-adminisztrációban) segítségével írt könyve, *A hűség ára – Paul O'Neill iskolája George W. Bush Fehér Házában* (Geopen, 2004), illetve Bob Woodward *Bush háborúja* (Bookmark, 2003) és a Clarke-könyv után kicsivel később megjelent, szintén Woodward-munka, *A támadás terve* (Geopen, 2004). Paul O'Neill úgy jellemezte a Fehér Ház működését, hogy Bush „vak volt egy süketekkel teli szobában”, és kritizálta az adminisztráció Irakra összpontosuló tevékenységét. Woodward beszámolója sok helyen alátámasztja a Clarke könyvében olvasható állításokat.

2004 választási év volt, amikor a Bush-adminisztráció az újráválasztásán dolgozott, és a műre ehhez illő választ adott még azelőtt, hogy az megjelent volna. Az adminisztrációban dolgozó vezető tisztségviselők népszerű műsorokban kérdőjelezték meg Clarke szakértelmét, a könyv kiadásának időzítését, lemondó levelének és a búcsúünnepségen az elnökkel készült fotóknak a hitelességét és őszinteségét. Minderre azért volt szükség, mert Clarke a laikusok szemében is szaktekinvélynek tűnhetett a terrorizmus témakörében. Akkoriban a 9/11 bizottság már végezte a munkáját, és maga az újráválasztási kampány is jórészt a terrorizmusellenes harcra, illetve az iraki háborúra épült.

Mindezek a támadások semmit sem vonnak le a könyv értékéből. Nagyon érdekes, informatív, helyenként lebilincselő írás, ami feltétlenül ajánlható az amerikai biztonságpolitika iránt érdeklődőknek. ■

Irodalom

Richard Clarke: *Against All Enemies. Inside America's War on Terror*. New York, 2004, The Free Press, 304 o.